

План діяльності СРУСР на постпандемічний період

Пандемія коронавірусу COVID-19, здається, поволі відступає, тому й Союз русинів-українців СР робить перші неспішні кроки щодо відновлення діяльності організації на культурному полі і виходить з онлайн режиму. Як сказав заступник голови Павло Богдан на засіданні Президії Центральної ради СРУСР 11.5.2021 р., після кількомісячної перерви настає час інтенсивної праці на всіх ділянках культурної діяльності, в тому числі на ділянці внутрісоюзного життя, а саме завершення проведення звітно-виборних зборів ПО СРУСР, підготовки і проведення регіональних конференцій та VIII з'їзду СРУСР, який через об'єктивні причини не міг відбутися в первісно запланованому терміні.

Президія актуалізувала календар центральних акцій на 2021 рік і встановила попередні терміни свят і фестивалів. Так, 56 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини в Камйонці заплановано провести 3. – 4. 7. 2021 р., 67 Свя-

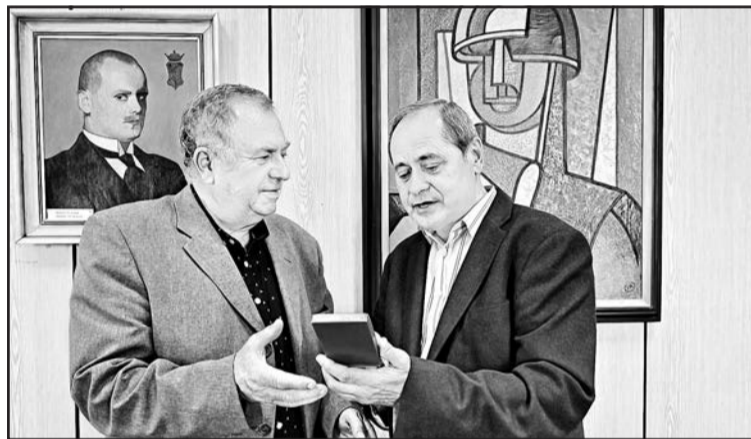
то культури русинів-українців Словаччини у Свиднику 6. – 8. 8. 2021 р., 30 Фестиваль духовної пісні у Снині 24.10.2021 р. Конкурсний огляд з художнього читання жінок «Струни серця Ірини Невицької» заплановано провести у жовтні 2021 року, подібно як і 59 Фестиваль драми і художнього слова ім. Олександра Духновича. Окреме місце в діяльності СРУСР займає огляд народних пісень «Маковицька струна». 48 огляд «Маковицької струни» заплановано провести 26. –

27.11. 2021 р. в Бардіївському курорті, а галаконцерт в Пряшеві – 28.11. 2021 р.

До всіх обговорюваних матеріалів, пред'явлених на розгляд Президії ЦР СРУСР, були прийняті відповідні постанови.

За рішенням Президії ЦР СРУСР Ігоря Крета (на фото вліво) з нагоди його 70-річчя з дня народження було нагороджено золотою медаллю СРУСР. Медаль йому вручив заступник голови ЦР СРУСР Павло Богдан.

-мі-

▲ Під час зустрічі. На фото: Дмитро Кулеба (вліво) та Іван Корчок.

УКРАЇНА – СЛОВАЧЧИНА

Дмитро Кулеба відвідав Словаччину

У рамках робочого візиту до Братислави 12 – 13 травня міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба зустрівся із прем'єр-міністром Словаччини Едуардом Геґером та провів переговори із міністром закордонних та європейських справ Словаччини Іваном Корчком.

Іван Корчок підтвердив беззастережну підтримку Словаччиною суверенітету

і територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах, висловив готовність й надалі сприяти інтеграції України в ЄС і НАТО.

Дмитро Кулеба подякував за готовність президентки Словаччини Зузани Чапутової взяти участь в інавгураційному саміті Кримської платформи 23 серпня в Києві.

р

УКРАЇНА ГОТУЄТЬСЯ ДО 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Святкування 30-річчя Незалежності держави має показати, що українцям є чим пишатися. Сучасникам потрібно не лише оглядатись в минувшину, але і визначати напрями у майбутне.

«Цього року в нас особливі річниця як трагічних сторінок нашої історії, так і тих моментів і видатних українців, якими ми пишаємося. Ми по-особливому згадаємо й 80-ту річницю Бабиного Яру, і 35-ті роковини Чорнобильської катастрофи. Але історія України – це не лише трагізм. Я радий, що цього року ми відзначаємо 150-річчя Лесі Українки. Ми гідно нагадаємо про цю видатну особистість світового масштабу. І особливу увагу ми приділимо як 25-річчю Конституції

України, так і 30-й річниці Незалежності. Покажімо, що українцям є чим пишатися», – відзначив Зеленський.

«Має бути не лише 30 років до свідку, а й погляд на 30 років уперед. Важливою залишається концепція єдності та зміцнення іміджу України як повноправного партнера на міжнародній арені», – наголосив Президент.

В Офісі президента нагадують, що у переддень 30-річного ювілею Незалежності буде проведено саміт «Кримська платформа» із залученням міжнародних партнерів України.

«Ця подія матиме історичну цінність. Ми об'єднаємо зусилля всіх країн, які допомагають з вирішен-

ням питань мешканців Криму та деокупації півострова», – зазначив Зеленський.

Також повідомляється, що з нагоди 30-річчя Незалежності відбудуться акції, присвячені зміцненню міждержавних відносин та розвитку культурної дипломатії.

Безпосередньо 24 серпня, в день народження України, поряд з іншими акціями буде проведено парад із залученням військової техніки. Крім того, ввечері відбудеться святковий концерт. Кожне міністерство представить особливий, визначний проект у своїй галузі. Очікується приїзд лідерів багатьох держав – партнерів та друзів України.

УКРІНФОРМ.

На підтримку української культури в Словаччині

Фонд підтримки культури національних меншин на днях оприлюднив фінансову підтримку культури української національної меншини Словаччини. Виділені кошти спрямовані головним чином на підтримку традиційних акцій русинів-українців – фольклорних фестивалів, літературних вечорів, читальних бесід, на пісенні огляди, змагання з художнього читання поезії та прози і под. Йдеться про такі акції, як Свято культури русинів-українців у

Свиднику, Фестиваль фольклору русинів-українців у Камйонці, Фестиваль духовної пісні в Снині, Фестиваль драми і художнього слова ім. О. Духновича в Пряшеві, огляд народних пісень «Маковицька струна» в Бардіїві і Пряшеві, цикл концертів під назвою «Не забудь свою колиску» в окремих селах Пряшівського краю і т. п. Окрема сума грошей спрямована на книжкові видання та на українську періодичну пресу Словаччини – газету «Нове життя»,

журнал для дітей «Веселка» та літературно-мистецький і публіцистичний журнал «Дукля», який видає Спілка українських письменників Словаччини.

Дальші кошти призначені для діяльності українських громад поза Пряшівським краєм – в Кошицях і Братиславі.

Загалом для підтримки культури русинів-українців на 2021 рік було ухвалено суму 176 901 €. (Для русинських організацій на 2021 рік було ухвалено суму 550 577 €).

Питанням є, чи виділені кошти будуть використані в повній мірі. Це залежить від актуальної епідемічної ситуації.

Нагадаймо, що в 2020 році русинам-українцям Словаччини все ж таки вдалося реалізувати центральні акції, в тому числі 66 Свято культури русинів-українців Словаччини у Свиднику та 55 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини у Камйонці. Дальші акції (крім декотрих винятків) не вдалось здійснити через пандемію коронавірусу COVID-19.

-мі-

Десять років тому...

В цьому році газета «Нове життя» відзначає 70-річчя від появи першого номера газети 11.8.1951 року.

На довгому 70-річному шляху газета боролась за своє місце. І виборола його.

Проте не все було таким рожевим.

Ось що трапилось у 2011 році, коли газета готувалась відсвяткувати 60-річчя від появи першого номера газети:

У рік 60-річчя «Нового життя» – сумно!

Так сталося, що в розпалі літа нас – редакцію газети «Нове життя», а заодно, і сотні її читачів – облили крижаною водою....

8 липня 2011 року видавець газети – Союз русинів-українців СР – одержав офіційну інформацію з адміністрації заступника голови Уряду СР Рудольфа Хмела про обмеження коштів для видавання газети «Нове життя» більше як наполовину – з проєктованих 24 440 євро на 11 000 євро. Додаймо, що до 8 липня 2011 року було вже видано половину випусків газети в 2011 році – січень – червень (13 з запланованих 26). Отже, сума 11 000 євро достатня лише до половини 2011 року. Всі досі видані номери газети до сьогоднішнього дня вийшли на борг. Через суттєве обмеження коштів 15 липня 2011 року (останній номер 25-28/2011) було припинено видавання газети.

«Нове життя», № 29 – 34, 26.8.2011 р.

Врешті, редакції разом з видавцем вдалось досягти неймовірне – в абсолютному безгрошів'ї роздобути кошти для видавання газети від приватних осіб, спонсорів, друкаря, читачів, які збирали гроші на видання газети. Сталось диво: вдалося погасити борг і відновити видавання газети.

Читачі проявили згуртованість і матеріально і морально підтримали газету.

В цьому проявилась наша перемога над зовнішніми інтригами.

Редакція.

Фінансові пожертви

Редакція «Нового життя» вдячна за моральну і матеріальну підтримку читачів і прихильників газети.

На підтримку газети «Нове життя» пожертували:

Гелена Бобульська – Гелена Петрусова, Шамброн – 50 €

Пожертви на газету, на діяльність Союзу русинів-українців СР та Словацько-українського культурного та інформаційного центру можна надсилати на такий рахунок:

VÚB Prešov, číslo účtu: SK95 0200 0000 0000 0223 4572
Редакція.

Актор і режисер театру (3 нагоди 100-річчя з дня народження Йосифа Фельбаби)

Дедалі частіше буває, що з роками все більше забуваємо про людей, які розбудували наше культурно-національне життя. До них, безперечно, належить актор, режисер, директор колишнього Українського національного театру і Піддуклянського українського народного ансамблю Йосиф Фельбаба.

Актори, працівники театру, мистецтвознавці і критики (серед них Андрій Червеняк, Ілля Галайда, Юрій Дацко, Віктор Гайний, Йосиф Корба і ряд дальших) залишили за собою цінні свідчення про його життєвий і творчий шлях, спогади про зустрічі з людиною, яка все своє життя віддала служінню національній культурі і театральному мистецтву.

Йосиф Фельбаба поставив понад 80 п'єс українського і перекладного репертуару, був режисером-гостем у словацьких (Пряшів, Братислава) і угорському театрі (Комарно), в Ужгороді і в колишній Югославії.

Йосиф Фельбаба народився 12 квітня 1921 р. в селі Верб'яз Воловецького району на Закарпатті. Після закінчення гімназії в Мукачеві він вчителював. Згодом навчався у медичному університеті в Будапешті (1941 – 1943). Пізніше переселяється в Чехію, де в Біліні працює вчителем гімназії.

У 1947 році переселяється в Пряшів, щоб тут залишитися назавжди. Йому тоді, 12-го квітня, сповнилося 26 років і хотілось виплеснути всю свою творчу енергію на сцену. Приїхав з дружиною у Пряшів, щоб, дякуючи долі, впізнати радість і щастя від успіхів і гіркість невдач, щоб він формував театральне життя, а

одночасно театральне мистецтво формувало його. Тоді, дійсно, йшли драми і пристрасті, молоде кипіння на сцені і боротьба поза сценою, щоб існував театр.

Спочатку працював як актор (1947 – 1954), пізніше як режисер (1947 – 1983), художній керівник драми (1953 – 1971), директор (1971 – 1982). Як актор та режисер формував під впливом театральної школи Ю. П. Загребельського та режисера Будського, в якого стажувався в Національному театрі в Братиславі, що проявилось зокрема в постановках: «Украдене щастя» І. Франка (1956, 1980), «Неспокійна старість» Л. Рахманова (1961), «Пігмаліон» Б. Шоу (1965). З інших його постановок виділяються «Суєта» І. Тобілевича (1955, 1957, 1983), «Сто тисяч» (1956), «Перехресні стежки» І. Франка-Омельченка (1960), «Назар Стодоля» Т. Шевченка (1961), «Сон князя Святослава» І. Франка (1966) «Мати» К. Чапека (1958) «Остання зупинка» Е. М. Ремарка (1959), «Смукоток за

небіжчиком» Б. Нушича (1969) та ін.

А ось що про творчу майстерню режисера Йосифа Фельбаби на сторінках журналу «Дружно вперед» писав поет, прозаїк і театральний критик Ілля Галайда:

«Він спрямовував і спрямовує всі свої і творчі сили акторів до того, щоб на нашій професійній сцені з повним художнім переконанням пролунала різноманітна світова драматургія. Він відчув необхідність послати молоде покоління для навчання у Київ і добився цього. І ось молодь разом зі старшими, з творчим запалом під продуманим керівництвом Йосифа Фельбаби розносить красоту театрального мистецтва по наших селах і містечках. Йосиф Андрійович постійно звертається до наших письменників, щоб вони написали високохудожні твори про наше життя, бо без свого національного репертуару дуже важко жити. Завдяки такому розумінню пролунало зі сцени наше минуле, п'єси Івана Гриця-Дуди «Маків цвіт», «Бурхлива весна» («Дружно вперед», № 4/1981 р., стор. 19).

Йосиф Фельбаба помер 12 травня 1995 року в Пряшеві на 74 році життя.

Як інші народи не забувають про піонерів свого культурно-національного розвитку, про Йосифа Фельбабу ми теж ніколи не сміємо забути, бо в пошуках, у творчому горінні він пробував прикладати міцні духовні підвалини нашого національного театру.

На жаль, доля в плінні років закинула той театр в зовсім іншу реальність...

-р-

СВОБОДА ПРИЙШЛА ЗІ СХОДУ

Пандемія коронавірусу COVID-19, як здається, поволі від нас відходить. Тому і жите-

лі Словаччини могли в ширшій мірі пригадати визволення і закінчення Другої світової війни. У боротьбі проти фашизму на території Словаччини загинуло 63 517 радянських воїнів.

9 травня 2021 р. члени Первинної організації Словацького союзу антифашистських борців в Ублі Снинського округу зустрілись, щоб пригадати перемогу над фашизмом. Під час зустрічі обговорили проблеми організації і намітили плани на дальший період. Потім всі разом пішли до пам'ятника полеглим героям. Поклали вінок від Сільського уряду, букет квітів і запалили свічку пам'яті.

МК

Фото: Н. Сіркова

Українці Польщі можуть відвідувати загальноосвітні школи з вивчення української мови у Перемишлі, Бартошицях, Білому Борі, Лігниці, Гурово-Ілавецькому, селі Мокре. Тут викладають українську мову, а також українською мовою вивчають історію, географію, релігієзнавство. Всі інші предмети – польською.

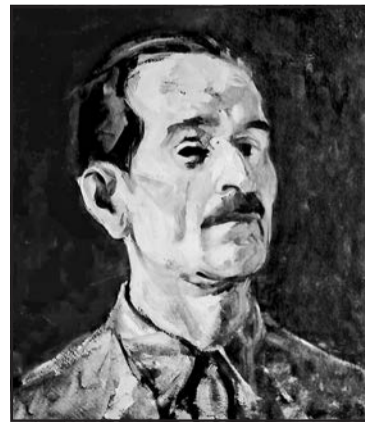
Також при понад ста польських школах діють міжшкільні пункти вивчення української мови, де викладають для дітей української меншини рідну мову і культуру та географію українською мовою, решту предметів – польською. Чисельність дітей у закладах – різна, бо українська громада розсіяна по країні. Фінансуються школи з державного бюджету через органи місцевого самоврядування. Освітня субвенція у Польщі надається за формулою на учня, але вона передбачає кошти на вивчення рідної мови лише для дітей національної меншини.

Радіо Свобода, 12 травня 2021 р.

Мистецтво – для дальших генерацій (2) Художні колекції СНМ – Музею української культури у Свиднику з точки зору етнічної приналежності

за його мистецькі роботи. Музей зберігає більшу частину його мистецької спадщини, значну частину якої становить подарунок дружини художника Пріски Миллої з 1975 року. В результаті цього благородного почину, який складався з 785 артефактів, в 1983 році була створена одна з трьох постійних експозицій музею – мистецько-історична експозиція – Галерея ім. Дезидерія Миллого. Художній фонд Д. Миллого – один з найцінніших і найчисленніших колекцій музею, який разом з роботами автора, придбаними за

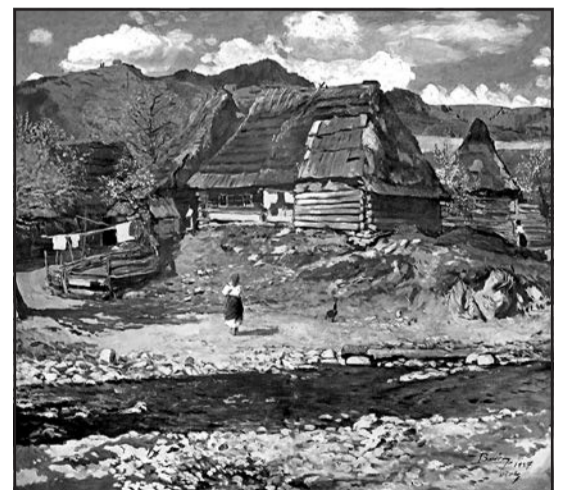
Братиславі суттєво сприяв розвитку української освіти в регіоні Північно-Східної Словаччини. За винятком кількох творів початкового періоду творчості, всі інші твори він підписував азбукою.

▲ Дезидерій Миллий, Автопортрет, 1956 р., темпера.

Колекція представників Закарпатської школи живопису представлена 103 роботами засновниці школи Йосифа Бокшай та Адальберта Ерделі (первісне прізвище Іван Гриць) та їх послідовників: Андрія Коцьки, Войтеха Адальберта Борецького, Золтана Шолтеса, Антона Кашшая, Федора Манайла, Івана Шутева, Гаврила Глюка.

Авторами творів міжвоєнного та повоєнного покоління східно-словацького образотворчого мистецтва, представленими у колекції музею, є Миколай Йордан, Теодор Муссон, Антон Сучка, Юрай Дньо, Юліус Мушка. Зі згаданої групи художників у колекцію музею також входять твори Макса Курта, Йозефа Бендіка, Юліуса Фабіні, Франтішека Гібали, Юліуса Немчика, Андрея

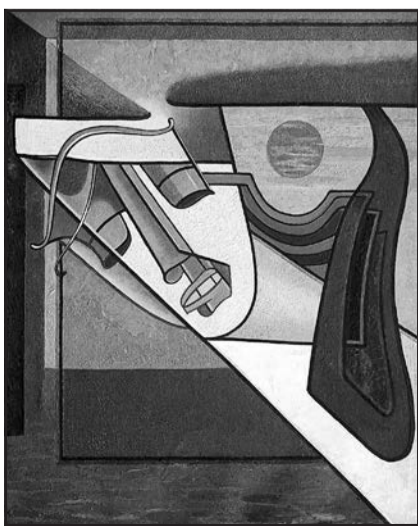
▲ Йосиф Бокшай, Ужок, 1937, олія.

тематично пов'язані з українською національною меншиною на сході Словаччини.

До перших пам'яток іконописного мистецтва в колекції музею входять два страшні суди з XVI століття та ікона «Тайна вечера» з XVII століття. Окрім згаданих ікон, музей також зберігає

цінну колекцію ікон з XV – XIX століть, які є одними з найдавніших та найцінніших колекційних предметів музею. Окрім двох ікон Страшних судів, до інших найцінніших пам'яток іконописного мистецтва належать ікони: «Христос у Славі» з XV ст., «Богородиця Одігітрія» з XVI ст. та ще два останні суди, а саме «Страшний суд» з XVII століття та «Страшний суд» з XVIII століття.

Ладислав ПУШКАР.

▲ Іван Кулець, Утонута, недат., олія.

У березні минуло 207 років від дня народження і 160 років від дня смерті Тараса Григоровича Шевченка, а 22 травня пригадуємо 160-ту річницю перепоховання поета на Чернечій горі в Каневі.

Прожив поет всього 47 років, з того 24 роки – в кріпосному рабстві, 10 літ – волі і

на перепоховання тіла Кобзаря в Україні. У квітні 1861 року труну викопали з землі, вклали в іншу, цинкову, і поставили на спеціальний ресорний повіз. Чорна труна вивершувалась на запряженому четвериком повозі. Перш ніж рушити в далекий шлях в Україну, заговорив Пантелеймон Куліш, соратник по

рега, і мусив зупинитися на чималій відстані від нього. Після тривалих суперечок вирішили вивантажитися таким чином: дістали звичайний драбинчастий віз, спустили на нього з пароплава труну, запряглися замість коней та й потягли його до берега. На березі небіжчика зустрів міс-

Veľká noc і Великдень

Глоса востра справа. І так наперекір протестам громадсько-правове Словачке телебачення 6 січня роками вперто передавало греко-католицьку літургію на свято Богоявлення, хоча в календарі на основі Закону про державні свята, вихідні та пам'ятні дні СР ясно написано: «Traja králi a víanočný sviatok pravoslávnych kresťanov». Хоч це теж не точно – одну причину наводимо вище, друга полягає в тому, що свято Різдва Христового є 7 січня, а 6 січня це лише Навечір'я Різдва, або Святий вечір. Справа в тому, що в 1993 р. при прийманні закону в словацькому парламенті тим депутатам, які намагалися просадити чим більше церковних свят, йшлося про свято «Трьох кралів», а щоб ця додаткова пропозиція легше пройшла, дописали до неї і православне Різдво. Не допомогло ані пояснення одного з депутатів, що це має бути 7 січня, закон був схвалений в такій подобі, як його з декотрими змінами знаємо і сьогодні. Між іншим, деякі видавці календарів його у випадку цього свята вже й не респектують, як, напр., цьогорічний календар фірми «Europrint Slovensko, s.r.o.», де біля дати 6 січня наведено: «Traja králi, Antónia. Štátny sviatok Rakúsko. Heilige Drei Könige». От і повага до закону та співгромадян.

Точно так, як і з боку громадсько-правових засобів масової інформації. Якщо декотрі приватні телеканали принесли хоч би короткі репортажі з посвячення паски, то РТВС майже нічого. Навіть в релігійній передачі «Rádio Slovensko» 2 травня, тобто у Великодню неділю за східною пасхалією, не було ні згадки про це свято, а на другому каналі телебачення в дообідньому часі, коли звичайно передається літургія, йшла трансляція з «Motorkárskej rúte». Честь громадсько-правових мас-медіа захищало лише «Rádio Regina Východ», яке передавало православну літургію з Бенятини.

Зрозуміла річ, що група тих людей, які керуються старим стилем, невелика. Але вони є рівноцінними громадянами Словацької Республіки, які теж мають право на інформацію і заслуговують собі таку саму увагу і повагу, як і інші їх співгромадяни.

Павло БОГДАН.

Останній шлях Кобзаря в Україну

▲ Тарас Григорович Шевченко.

високої творчості, 11 років невмовно тяжкої солдатської муштри, яка геть підірвала його здоров'я, нарешті, три роки – доживання в Петербурзі під постійним негласним наглядом жандармів.

Останні роки свого життя Тарас Шевченко страждав від ревматизму, яким захворів вперше 1847 року, перебуваючи у засланні в Орській фортеці.

З 1860 року, за свідченнями Олександра Лазаревського, поет страждав на болі, спричинені ускладненнями після застуди.

Останню ніч Шевченко майже не спав через біль у грудях. Близько 5 ранку 10 березня 1861 р., випивши чашку чаю, він побажав спуститися з другого поверху своєї квартири на перший, у якому розміщувалась його майстерня. Спустившись вниз, поет впав і помер. У свідоцтві про смерть за підписом доктора Едуарда Барі зазначено:

«Свидетельство Копия дано сие в том, что Академик Тарас Шевченко, 47 лет от роду, давно уже одержим органическим расстройством печени й сердца (vitium organicum hepatis et cordis); в последнее время развилась водяная болезнь (Hydrops), от которой он умер сего 26 февраля» (за старим стилем. – Прим. ред.).

У день смерті поета всі, хто був увечері на понахиді, зібралися в квартирі М. М. Лазаревського (одного із шести братів Лазаревських, друзів Шевченка), де тоді ж було вирішено, як увічнити пам'ять Т. Г. Шевченка. Вирішили перевезти тіло поета в Україну, згідно з його заповітом від 1845 року:

*Як умру, то поховайте
Мене на могили,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій.*

На другий день по смерті поета М. М. Лазаревський звернувся з проханням до Санкт-Петербурзького генерал-губернатора видати дозвіл

Кирило-Мефодіївському братству: «Що ж се ти, батьку Тарасе, одїжджаєш на Вкраїну без червоної китайки, заслуги козацької? Чим же нижчий ти од Козацьких лицарів? Ні один вільний козак не сходить з цього світу без сеї останньої честі».

Труну поета накрили червоною китайкою, а жалобний повіз рушив зі Смоленського кладовища через Васильєвський острів, Адміралтейську площу і Невський проспект до станції Николаєвської залізниці. До Москви везли поїздом. З Москви – старим поштовим шляхом через Тулу, Орел, Глухів, Батурин, Ніжин, Козелець, Бровари. Про прибуття труни з прахом Шевченка в Бровари довідалася не лише громада Броварів, а й Києва. Незважаючи, що це був понеділок, попрощатися з Кобзарем прийшло багато людей. До Києва йшли довго, майже сім годин. Процесія почалася близько п'яти годин вечора у самому лісі, що зі сторони Броварів. У шляхетному пориві юнацького захоплення молоді, не чекаючи дозволу духовної та світської влади, хотіла везти труну містом, просто до університетської церкви. Однак, митрополит вказав на найближчу до Дніпра церкву Різдва Христового, а генерал-губернатор, зі свого боку, поклав на отця Петра відповідальність за те, щоб у церкві не виголошувалось жодних промов.

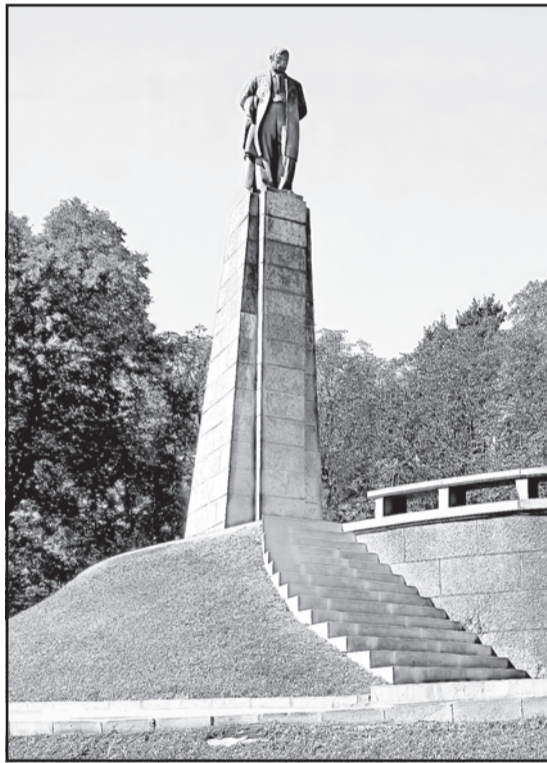
Внаслідок такого розпорядження «властей предержавних» студенти випрягли коней і на собі понесли тлінні останки поета через підільське шосе аж до самісінької церкви Різдва, що на Подолі.

Труна з прахом поета переночувала у церкві Різдва. Наступного дня жалобний похід у супроводі великого натовпу потягнувся по шосе до Ланцюгового мосту, за яким через великий розлив Дніпра стояли тоді пароплави. На одному з них і відбув Тарас у своє плавання до тихого вічного пристанища.

Через сильну весняну повінь того року пароплав не зміг у Каневі пристати до бе-

цево духовництво, труну поставили на ноші і «понесли батька дужого на руках своїх».

Відправивши панахиду в день прибуття, друзі поета вирушили на Чернечу гору вибирати місце для могили. 22 травня 1861 року о 7-й годині вечора при численному напливі народу з передмість і навколишніх сіл

▲ Могила Тараса Шевченка в Каневі.

на Чернечій горі поховали Великого кобзаря України.

Так завершився останній шлях Т. Г. Шевченка в рідну Україну.

За матеріалами
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний
інститут
імені Ігоря Сікорського».

В Братиславі-Ламачі — знову св. Літургії українською мовою

28 березня ц.р. в каплиці св. Розалії в онлайн режимі відбулась літургія, під час якої влади епархії Греко-католицької церкви Петер Руснак доручив вікарію Володимирові Скибі зачитати декрет про призначення Ігоря Марусина (племінника архієпископа Мирослава Марусина) настоятелем парафії греко-католиків на території Братиславської епархії.

Голова пасторально-міграційного відділу УГКЦ владика Степан Сус, який 4 липня 2020 р. відправляв архієрейську Божественну літургію в каплиці св. Розалії, висловив слова вдячності преосвященному владіці Петрові Руснаку та Курії Братиславської епархії Греко-католицької церкви за турботу про належну душпастирську опіку для українців-греко-католиків.

Вдячність висловив Надзвичайному і Повноваженому Послу України в СР Юрію Мушці та усьому дипломатичному корпусу, старості району Братислава-Ламач Лукашу Баняцькому, секретарю Апостольської нунціатури о. Андрію Євчуку, вікарію у справах східних католиків в Австрії о. Юрію Колясі та численним добродіям за допомогу і підтримку.

Служби Божі українською мовою розпочалися в столиці Братислави на Великдень, 28-го квітня 2019 року.

Після більше як пів року, з дотриманням епідемічних правил, знову розпочалися богослужби з квітня 2021 р.

2 травня 2021 р. відбулась Великодня св. Літургія. Літургію правили о. Ігор Марусин і о. Андрій Євчук. Канторувала

сім'я Надії Рабченської. Хоч того дня була дуже несприятлива погода – сильний вітер і холод, зійшлося надзвичайно багато віруючих. Мені з чоловіком Василем ледве вдалось утриматись перед вітром. Погляд був чудовий: на горбочку храму розташувались сім'ї з діточками з кошиками. Доводилось тримати кошики, щоб вітер їх не перекинув. На кінець відправи відбулось освячення пасок; все відбувалось дуже швидко, бо, як сказали представники Посольства України, мусили поспішати до Трнави, де о 13 год. мала відбутись перша св. Літургія українською мовою.

Літургії будуть проходити кожного дня, крім середи, о 18 год., а в неділю – о 10 год.

Так о. Ігор Марусин, згідно з декретом, приступив до виконання душпастирських обов'язків на території епархії Греко-католицької церкви для українців.

Ольга ГРИЦАК.

▲ Михайло Сірик: *Шов молодий з молодю спати*. Олія, картон, 1988. Словацька національна галерея в Братиславі. З книги: *Insitný maliar Michal Sirik. Vihorlatské múzeum v Humennom, 2015, s. 40.*

ЕРОТИЧНІ МОТИВИ В СІМЕЙНІЙ ТА КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВОСТІ

Еротичні мотиви у весільній обрядовості були спрямовані на плодючість та збереження роду. З цієї причини велике значення надавали укладанню молодого подружжя в ліжко, де здійснювалися статеві стосунки молодої пари, які в минулому відбувалися за присутності весільної дружини. Вони, властиво, ставали свідками, що одруження здійснилось й *de facto*. Свашки святково застеляли в коморі або на горіщі весільне ліжко, яке скроплювали освяченою водою; на Снинщині подекуті їм давали під подушку ярмо, щоб молоде подружжя було завжди разом, як воли в ярмі. В минулому повинність укладати молоду шлюбну пару належала старшому подружжю. Перед укладанням молодих *бравта* знімала з голови чіпець й давала женихові до капелюха, щоб всякі турботи в їхньому подружньому житті вирішував він, а не вона. Молодий вивував молодій чоботи – як ознака підлеглості, причому вона без спідньої близни змушена

▲ Солом'яна фігурина «джадок». Приватний архів Миколи Мушинки з Пряшева.

була піднімати вгору ноги. Взагалі у слов'ян був поширеним звичай, що молода перед укладанням в ліжко мусила женихові визити чоботи. Цей архаїчний звичай згадується і в староукраїнській хроніці – Несторовому літописі. В Росії дружба або ворожбит весільне ліжко насамперед перевіряв, чи там не приховані якісь небезпечні предмети, які б могли пошкодити молодим – серсть із собаки або кішки, зламана голка, кість і т. п.

В Старинській долині молода шлюбна пара відходила на горіще (*на пуд*), де мали застелене на сні чи соломі, а дружки їх зверху обсипували ячменем. Ця магічна дія, крім успіхів на господарстві, мала забезпечити і плодючість, передусім першонародженого сина, бо ячмінь чоловічого роду. Піднімаючись на горіще, свашки співали:

*Зануляше, староста пляше,
Підеш ти, Марійко, підеш на пуд спати,
Не дай си з головки златий вінок зняти.
Крачай ти, Марійко, із кулка на кулок,
Не дай собі зняти свуй зелений вінок.*

(с. Старина)

До підготовленого весільного ліжка першим повалився старший дружба. Молода повинна була його поцілувати або виплатити символічну суму грошей – *одміну*. Це залишок давніх часів, коли в минулому укладали біля молодої дружбу. За аналогією, особливо у східних слов'ян, можна виводити висновок, що раніше йому належала дефлорація молодої. Непрямо цьому наслідком є знімання вінка дружною та дальші обрядові дії.

За словами респондента Юрія Колинчака із Старини, під кінець весільної гостини староста звертався до весільчан: *Час уже дотанцювати, бо молодята хотять спати, а ти наш перший дружба, тепер буде твоя служба – молодим постелити та й спати положити*. Після цих слів дружбове брали *пуслань* (предмети на застелення ліжка: плахта, подушка, перина) й несли на горіще на сіно.

Під час укладання молодих спати свашки співали еротичні пісні:

*Подь, Ганічко, спати, про бога тя прошу,
Од вчора вечера в руках гачі ношу.*

(с. Вишній Мирошів)

*Стлати, дружбо, стлати, хоче млада спати,
Молодий ся гніват, же нескоро лігат.*

(с. Вагринець)

*Положте, положте, пуд молоді ярьмо,
Жеби вни не спали першу нучку дарьмо.*

(с. Руське)

*Ріжут качки, ріжут кури, а там Янко близко
джури,*

*Не треба му оковота, бо там джура
проковота.*
(с. Сулин)

*Пушли са молоді дов'єдна виспати,
Треба са нам, треба, додому зберати.*
(с. Остружниця)

У вікторок вранці музиканти заграли на *ставаня*, буджнія молодих. Вірилося, хто першим з молодожонів обізвася, той буде мати владу в домі – чоловік або дружина.

Молодицю в хату молодого везли на возі і на подвір'ї новій оселі вона сходила з воза поміж запрягнуті коні – через дишель (Бардівщина). Дишель в даному випадку асоціюється з чоловічим статевим органом.

За свідченням Миколи Мушинки, на курівському весіллі в 20-их роках ХХ ст. молоді самоперше споживали яєчно, смажену на материнському молоці, щоб були здоровими та плідними. Оскільки півень уособлював чоловічий принцип, то не смів бракувати в ритуальній весільній їжі. Вареного півня, після чеплення

молодої, приносили на тарілці, причому свати (*свашчаниці*) курікали на чоловічого нащадка. Мотив півня був символом плодючості, в селлах біля Старої Любовні в'язане мереживо з півнем оздоблювало заслінь, за якою лежала породілля з новонародженою дитиною аж до церковного виводу.

У календарній обрядовості це були передусім молодіжні ігри, у яких повною мірою виявлялася еротика. До них належало переважно *Пастирське Русалля* – гостина й забави пастухів-волярів з т.зв. *джадком*. В русальну суботу пастухи виготовили із соломи фігуру *джадка* з виразним фалосом, який первісно виконував функцію охорони врожаю, худоби, а також його вважали божеством любові та розмноження. З *джадком* та дерев'яним коником (так само з виразним фалосом) обходили село й від окремих газдинь вимагали вбрання для голого *джадка*, одночасно від них отримували овес для коня і яйця для *джадка*. Отримані натуралії в корчмі міняли за палінку, з яєць готували яєчно. Воли та ялівки виганяли на пашу на галявину в лісі, самі *гостили шя а чудо робили*. Ця триднева урочистість на Русалля мала виразний еротичний характер. Було це локальною спільнотою дозволене свято вільної любові, в часі якої суспільна громадська думка толерувала те, що в інших випадках суворо засуджувалося: пиття алкоголю, статеві стосунки хлопців і дівчат. В передвечір третього дня батьки йшли в ліс шукати розтрачену худобу та власних дітей, які після двох недоспаних ночей ще не повернулися додому. Не один батько підхмелену доньку на руках приносив додому, але не каргав її, бо це було її свято, під час якого мала право розважатися за власним бажанням.

Еротичне заохочення молоді мали сприяти і пастирські ігри. Найулюбленішою була гра *На свадьбу*, яка полягала в тому, що одна група молоді, вибираючи з-поміж себе молодого старосту та інших весільних функціонерів, у весільному поході йшла до іншої пастирської групи, де здійснювалась розважальна імітація дійсної свадьби й кінчалася укладанням «молодожонів» на весільне ліжко. Після цієї урочистості, тобто події, слідувала буйна забава, при якій молодь парувалася й розстратила по лісі. Є характерним, що при цих русальних натуральних іграх, які тривали три дні і дві ночі, весь час асистувала солом'яна фігура *джадка* при священному вогні, який ніби охороняв нестримну розвагу молоді. Магічна функція *джадка* своїм походженням сягає глибокої язичницької давнини. Даний звичай зазначив в селі Курів на Бардівщині у 60 роки ХХ ст. Микола Мушинка.

Еротичні мотиви наявні і купальському (*янському*) обрядовому пісенному циклі. Так само і в різноманітних іграх біля покійника – *лопатках* – є характерний виразний еротичний елемент. Таке явище типове й для молодіжних ігор, які проводилися в зимовий період на вечіркових зібраннях дівчат і парубків. Саме вечіркові пісні, які підспівували *страшкям* (вечірковим маскам), насичені значними еротичними виявми.

У бібліотечних фондах СНМ-МУК в Свиднику зберігається раритетна книга народної еротичної поезії «U kolību», яка 1933 року вийшла в Мукачеві у видавництві «Верховина». Це люксове видання оформлене в шкіряну палітурку (наклад 100 пр.) з ручним голландським папером, містить в собі народну еротичну поезію Верховини з колишньої Підкарпатської Русі (теперішня Закарпатська Україна). На той час таке видання було сенсаційним. Варіанти даної еротичної поезії ми зафіксували і в селлах Пряшівщини.

Йосиф ВАРХОЛ, Надія ВАРХОЛ.

ЕПІДЕМІЇ В НАШІЙ ІСТОРІЇ

(Закінчення. Початок в № 9/2021)

Віспа (kiahne)

Епідемія віспи у 1806 – 1809 рр. стала великою трагедією, і вакцинація допомогла в боротьбі з нею.

У метриці Римо-католицької церкви в Ражнянах зазначені імена дітей, які загинули під час епідемії віспи в 1809 році.

Віспа (Variola) була небезпечною заразною хворобою, спричиненою вірусами. По-

мерло до 25% заражених. Хвороба остаточно була «ліквідована» вакцинацією в 1979 році.

Зберігся реєстр щеплених дітей у Шариській столиці з 1824 р.

У наших краях були поширені також іспанський грип, туберкульоз, скарлатина (šarlach), кір (osůrky), коклюш (čierny kašel), дифтерія (záškrt), черевний тиф (brušný týfus).

Джерело: Epidémie v minulosti.

▲ Селянське повстання в Ганисці біля Пряшева пригадує пам'ятник, побудований в 1938 р.

Календар

1.6. – Міжнародний день захисту дітей.

1.6.1876 р. – помер болгарський поет Христо Ботев (145). Народився 6.1.1848 р.

1.6.1921 р. – народився словацький художник Ладіслав Гудерна (100). Помер 6.10.1999 р.

3.6.1826 р. – помер російський прозаїк Микола Карамзін (195). Народився 12.12.1766 р.

5.6.1911 р. – народився в Рудьліві Воронівського округу український письменник Словаччини Іван Гриць-Дуда (110). Помер 7.12.1999 р.

7.6.1921 р. – народився в Чукалівцях Снинського округу колишній актор УНТ в Пряшеві Микола Симко (100). Помер 1.4.1982 р.

8.6.1926 р. – появився в Пряшеві перший номер педагогічного часопису «Русская школа» (95). Перестав виходити у 1931 р.

8.6.1996 р. – помер педагог, історик, дослідник української мови Омелян Ставровський (25). Народився 7.7.1924 р. в Габури Меджилабірського округу.

14.6.1961 р. – помер священник, професор релігії Пряшівської півчечуцької препаганції Микола Капішинський (60). Народився 4.5.1898 р. у Брусниці Строківського округу.

14.6.1936 р. – народився в Левицях перекладач української художньої літератури Андрій Пестременко (85). Помер 13 грудня 2005 р.

14.6.1951 р. – народилася в Кошицях поетеса Маруся Няхай (70).

16.6.1911 р. – народився у Фулянці Пряшівського округу педагог, громадсько-культурний діяч Степан Варзалій (110). Помер 27.2.1964 р.

18.6.1681 р. – народився український церковний і громадський діяч, письменник Феофан Прокопович (340). Помер 19.9.1736 р.

19.6.1986 р. – помер церковний діяч, публіцист Леонтій Ли-

зак (35). Народився 29.6.1924 р.

19.6.1991 р. – помер хореограф, колишній завідувач хореографічною частиною ПУНА в Пряшеві Іван Чисарик (30). Народився 2.4.1929 р. в Андрійовій Бардівського округу.

20.6.1911 р. – народився в Бехерові Бардівського округу педагог Олексій Фаринич (110). Помер 1.7.1991 р.

21.6.1976 р. – помер педагог, культурно-освітній діяч Еміл Андрейкович (45). Народився 25.6.1904 р. в Орлові Старолубовнянського округу.

23.6.1811 р. – помер словацький історик, видавець, дослідник церковної історії закарпатських українців Ян Матеї Корабинський (210). Народився 23.2.1740 р. в Пряшеві.

24.6.1956 р. – народився у Маріанських Лазнях (Чехія) журналіст Йосиф Юрчишин (65).

25.6.1886 р. – народився український історик Іван Крип'якевич (135). Помер 21.4.1967 р.

25.6.1901 р. – народився у Свиднику політичний діяч Іван Морковця (120). Помер 7.8.1974 р.

25.6.1946 р. – почала виходити в Празі російською та українською мовами газета молоді Пряшівщини і Союзу чехословацьких воїнів-українців Другої світової війни «Карпатская звезда» (75), головними редакторами якої були П. Бунганич, Ю. Боролич, І. Волощук. Припинила існування в 1947 р.

26.6.1921 р. – народився закарпатоукраїнський прозаїк, драматург, перекладач Юрій Керекеш (100). Помер 16.8.2007 р.

27.6.1896 р. – народився у Вапенику Свидницького округу народний письменник Іван Жак (125). Помер 11.11.1972 р.

27.6.1941 р. – народився словацький прозаїк Павел Віліковський (80). Помер 10.2.2020 р.

28.6.1911 р. – помер український письменник Архип Тесленко (110). Народився 2.3.1882 р.

28.6.1971 р. – помер словацький художник Мартін Бенка (50). Народився 21.9.1888 р.

ДЕНЬ ЗЕМЛІ В КОШИЦЯХ

Напередодні Дня Землі в цьому році в місцевій частині Кошиць район Тягановець пройшов «День волонтера», в якому взяли участь працівники районної державної адміністрації, некомерційні організації «Збережи ПРИРОДУ від Чиваса» та «Герої сміття Кошиць», які розчищають і прикрашають середовище, в якому ми живемо, кілька добровольців, народний депутат Ева Зуммерова, староста Мілош Ігнат, Голова районної державної адміністрації Беата Земкова та студент з Мукачеві,

Україна Віталій Горovenko, який навчається в Університеті ім. Павла Йозефа Шафарика в Кошицях. Загалом 22 людини з результатом 141 мішок з відходами, шинами та великими відходами.

Добровольці з некомерційних організацій збирають відходи у вільний час, оскільки піклуються про нашу природу. Збережимо всі разом Природу нашого житлового масиву, нашого регіону, нашої мальовничої Словаччини для всіх нас і наступних поколінь!

і.м.

▲ Зліва відреставрована готична брама кінця 15 ст. і відреставрована ренесансна брама з 17 ст. в базиліці мінор св. Егидія.

Старовинні ворота повернули до базиліки

У базиліці св. Егидія в Бардієві більше двох років тому виявили, що під колишніми вхідними воротами епохи ренесансу знаходиться ще одна – періоду короля Матвія (Матяша) Корвіна в готичному стилі з 15 століття. Реставратор Мартін Кутний надав їм обом оригінальний вигляд, і сьогодні вони знову прикрашають храм.

Реставратор був дуже задоволений своїм завданням. «Рідко трапляється, що вам доручають реставрувати таку історичну реліквію», – сказав Кутний. Спочатку він мав відновити ренесансну браму, яка довгий час зберігалася в базиліці.

«Як тільки ми почали роботу, помітили, що під ренесансними воротами з 1655 року є ще одні двері – готичні, які були встановлені між 1467 і 1490 роками. Невідомо, чи використовувались первісні ворота як основа для виготовлення нових. У всякому разі, такий підхід врятував цінну історичну роботу», – нагадав реставратор.

Спочатку він акуратно відокремив верхні дошки від нижніх. «Ворота потрібно було обробити спеціальним розчином. Пошкоджену деревину доповнювали вставками з липового дерева. Ми очистили

орнамент з гербами від перефарбовування та поєднали кольори», – пояснив він складну процедуру.

Особливо цінним було відкриття гербів Корвіна. За словами Кутного, вони були вкладені у ворота на знак подяки. Король викупив Бардієв з авансу (zo zálohu), в якому його мав польський шляхтич Андрей Балицький.

«На воротах – головний герб короля з вороною, у дзьобі якої є перстень. Слово *corvus* означає ворона», – пояснив Кутний, перед яким поступово розкривались ще три герби Матвія Корвіна та один герб Бардієва, причому символи розповідають історію зменшення боргу міста. За словами експерта, Матвій Корвін кілька разів був в базиліці мінор і мав там свою королівську лавку, яка зараз знаходиться в Національному музеї в Будапешті. Обидві брами знову знаходяться в базиліці після ремонту.

За короля Матвія Корвіна міста на тодішній угорській території почали процвітати. Їх населення збільшувалося. За його правління було створено перший у Словаччині університет – *Academica Istropolitana*.

Р

▲ Віднайдені герби в базиліці.

Сторінки минулого (31)

БІЯКІВЦІ – ВІЯСОВСЕ (окр. Левоча)

Наявність в Біяківцях в 1773 році вірників руської церкви, т. є. церкви грецького обряду засвідчує Генеральний вікарій Списького вікаріату з осідком в Кошицях, літератор та історик Іван Пастелій (1741 – 1799). Він в 19 главі латиномовної «Історії Мукачівської єпархії», між іншим, пише, що Біяківці (Міндсент) разом з

Брутівцями, Вишнім Славковом, Ордзов'янами, Гранч-Петрівцями, Жегрою, Колбахом (Студенець), селищем Липтовська Анна та іншими навколишніми селами можуть бути приєднані до філіалу руської парафії в Ольшавиці, куди вже належав Подпроч.

Село виникло наприкінці 12 ст. В грамотах воно засвідчене під такими назвами: (terra) Bech (1258), пізніше як (villa) Omnium Sanctorum (1264), (terra) Beche, (villa) omnium Sanctorum (1278), Bechfolua (1283), Mendzenth (1349), (villa) Omnium

Sanctorum (1352), Peterdorf (1452), Bethania (1537), Biaczowcze (1773); по-угорськи Mindszent, Szepermsindszent; по-німецьки Betendorf, Allerheiligen; по-латинськи Bethania, Omnium sanctorum.

Релігійне обличчя Біяківців за переписом населення 2011 року змінилося не на користь греко-католиків: із загальної кількості 898 жителів 833 римо-католики, 18 греко-католики, 4 православні, 2 євангеліки авбурзького віросповідання, 5 без віросповідання, 36 нествановлених. Національне обличчя села таке: 768 – жителі словацької національності, 90 ромської, 1 русинської, 1 чеської і 1 польської.

-мі-

Банське – український мовний острівець

Нарис про село Банське був опублікований в газеті «Нове життя», № 9 за 2020 рік. Ось як цей український мовний острівець на свіжих слідах в 60-х роках ХХ ст. бачив словацький мовознавець Штефан Липтак. Наш час приніс зміни в мовні особливості села не на користь української мови.

Банське оточують села Юскова Воля, Давидов, Цабов, Герляни, Вехец і Каменна Поруба. І в їх оточенні Банське утворює мовний острів. Село нараховує майже тисячу жителів. Вони переважно лісоруби. Назву Банське село дістало від місцевої шахти «бани», де колись здобувалося вугілля. Отже, першими жителями села були шахтарі, і лише після них оселились лісоруби.

Нашим мовним острівцем дотепер ґрунтовніше ніхто з лінгвістів не займався. Перша згадка про нього знаходиться в Сама Цамбела (Slovenská reč a jej miesto vo vývine slovenských jazykov, 1906, стор. 53), а також Георгія Геровського (Язык Подкарпатской Руси, Čs. vlastiveda III, Прага 1934, стор. 461 і Народная речь Пряшевщины, Прага 1948, стор. 95) та в Івана Панькевича (Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей, Прага, 1938). В їх поглядах були розбіжності. Цамбел говорить про український діалект тільки в селі Банське, а сусідні села Давидов і Юскову Волю наводить як села із словацьким діалектом. Панькевич до Банського приєднав і Давидов, а Геровський ще й Юскову Волю, однак у другій згаданій праці свій погляд він уточнив, говорячи лише про Банське і Давидов як про мовний острівець. Цю розбіжність ми хочемо виправити і констатуємо, що згідно з нашими дослідженнями до сьогодні український діалект зберегло лише село Банське.

Найбільшою мовною особливістю села Банське ми вважаємо вживання декількох питально-відносного займенника «що». Найчастіше тут ми чуємо «што» (што з нього возьму; чолнок, што ся метат з н'ім ціука; што са на н'у прядз'а шпул'ат; што йе-с' наварила; што сте робили). Подібно і займенники дашто, прешто (жебі дашто собі не справила; нашто йем була у Віхт'у, прешто плачеш). Поряд з што досить часто зустрічається що (што мате дасті, що забілі ч'ловека). Дальшою формою є шо

(шо до їдла дасті; шо маш їсті; тоті, шо дома). Це шо найбільш поширене в долині ріки Уж та на Гуцульщині. На Словаччині знаходимо його в Гермері в північній частині Сушанської долини і в східній Липтові. Характеристичне східнославацьке (земплинське) до теж тут зустрічається, особливо серед молодших громадян (хлопці, що утікали; галушки, що са не дають їсті).

Різноманітність цього займенника в одній селі вказує на важливість «мовних острівців» для дослідження діалектів. Можемо додати, що наявність стількох варіантів одного слова являє собою рідкісне явище, з яким ми зрідка зустрічаємось.

Треба згадати і вимову двох варіантів фрикативних приголосних -с, -з. Це пом'якшені -с', -з' (с'ідз'ем, вес'еле, с'чейсце = вплив словацьких діалектів), дещо м'якші -с, -з (гус'ата, с'аговина, об'лік на с'а ногауці, воз'му) і, зрозуміло, чисті -с, -з (сіно, с'єрцо, зім'ла).

Для того, щоб ширше показати, наскільки в Банському зберігся первісний український діалект, наведемо ще такі його ознаки:

- 1) збереження повноголосся (корова, борода, ворона, молоко, молодий, береза, берег);
- 2) закінчення прикметників на -ий (добрий, великий);
- 3) о в закритих складах переходить в і (мій, кінь, міс, він, піп);
- 4) кінцеве і (ї) з називному відмінку однини присвійних займенників (мої, твої, наші, ваші);
- 5) характеристичний інфінітив (ходити, косити, писати);
- 6) перша особа однини дієслова бути має форму ем (бул ем, співал ем, ходил ем);
- 7) друга особа однини має форму ес (де ес ходил, де ес пісал);
- 8) перша особа множини має форму ме (булі ме, одавали ме діуку);
- 9) друга особа множини має форму сте (де сте були, давали сте);
- 10) декотрі дієслова в 3-й особі множини мають закінчення -ут, -ют, -ат, -ят (віні пішут, віні утікают, сідят);
- 11) наказовий спосіб дієслова йти - іт поряд з хоч (іт пісати! хоч робіти!);
- 12) є тут і типово українське собі (віпіл собі, заспівал ем собі);
- 13) безліч слів, зворотів має незаперечно українську основу і свідчить про перевагу українських еле-

ЗАПИС ГОВІРКИ СЕЛА БАНСЬКЕ

Банське

Банське. яг старі люди бес'ідують, постало зос тіх прихочів, што робілі піт землю у баньох. Бане булі у Баньскім. Сут повалені дірі, але сут і таке, што іш'че са може іті до ніх. Ту са копала ж'елізна руда. Возілі ю фурмане на возох. То іш' було дакеді, кет не була штатна драга. То мі воламе фурманец.

Говорив Михайло ДЗУРОВЧИН, 60-річний.

Яг я ходіл на танці

Яг я хцел іті гу гудакім, но так ем са ріхтовал. Облік на с'і ногауці, боганчі, а ме ішли гу гудакім. Кет тралі дома, та дома ме були, а кет гралі на другім валалі, та ме ішли там, а співаючі. Як ме

прішли там, малі ме там камаратох, ме ся прівіталі, но а оні нас далі за столи, далі нам там паленкі. Ме са кус напілі, а ме ішли танцювати. Су концу забаві булі і біткі. Прішло там вецей парібох з другіх валалох. Потом кет зачала бітка, та утікали кажді дому. На другі рас, кет са зішли а тоті істі, же прішли до нас, та мі їм тото вернулі.

Говорив Юрій ДАРГАЙ, 50-річний.

Веш'ел'е

Кет са ріхтую на вес'ел'е до Полянкі, треба мі торту, колбасі, еден кошар колачкох, еден літер паленкі, еден літер віна. Са шумнік облечу, а іду напішо. Іду собі співаючі за драгу, а помалі пріду аш там. Но уш пріду там лачна.

ментів у говірці Банського. Наведено декотрі з них: вернутіся, їджія, діучіна, піду, іду собі співаючі, віводжаті, пріданці, будеш маті газду і газдіню, як ся косіт, ах, дай покій, боліт ме голова, і меджі плечіма, третя мі фраїрка з чорніма очіма...

Про вплив наріччя сусідніх словацьких сіл свідчить особливо знання голосного и. Це тим цікавіше, що декотрі села з українським діалектом зберегли вимову слів з и і в таких випадках, коли вони є в безпосередньому сусідстві з словацькими селами. Як приклад можемо навести село Бжани, яке лежить рядом з словацькими Туранами, причому тут немає навіть природних перешкод (ліс, гора). Те ж саме має місце в говірці села Вальков, яке межує з Кельчею і Петейовцями (словацький діалект). Хоч сьогодні вже в Банському и не чути, хоч природні умови, в яких Банське знаходиться, могли його консервувати, все-таки ми припускаємо, що це и тут колись було. Ознаки злиття вимови и з і помітив уже І. Панькевич, який у текстовій частині своєї праці «Українські говори ...» записує деякі слова з и'. Наприклад, у тексті «Чом са волат Банске?» має записи «робітніці», а в тексті «За Матяш краля» слово «рубати».

Вплив з боку словацького наріччя найчастіше видно в лексиці (дослівне переймання слів, іноді пристосування особливо в закінченнях – синтаксис). Але це вже ширше питання.

На закінчення про згаданий український мовний острівець лише стільки, що за наведеними мовними особливостями говірка Банського належить, так само як і говірки інших українських мовних острівців, розсіяних по Східній Словаччині, до південно-західного заріччя, до т. зв. лемківської групи говірок. Додаємо ще, що нашою метою в цій короткій популярно-науковій замітці не було робити детальний аналіз говірки Банського, а тільки звернути увагу на її важливість для загального діалектологічного дослідження Східної Словаччини, яке зараз вступає до своєї заключної фази.

Штефан ЛИПТАК

«Дружно вперед», № 7 – 8/1962, стор. 20.

Буду собі просіті їсті. Даю мі дакус їсті, дакус вініті, а буду їм робіті а помагати а са веселіті. Заграют мі гудаці, собі воз'ну дакого а буду танцювати. Потом са збераме по молодіцу до Порубі на другі валал. Підеме на прісягу а с прісагі підеме до молодіці, но а там са погостіме, наїме і напіме і потанціме а са збераме до молодого назат. Прідеме до молодого а зас' са погостіме, саднеме за столи а будеме молодіцу чепіті. Чеками пріданці. Пріданці прідут, седнут за стол а молодіцу будеме віводжаті. Як ю віведут до рана нам грают а танцює кажде. Пію а дому вец ідут. Потому молодіца остане прі молодім.

Говорила Марія КОХАНОВА,

51-річна.

«Дружно вперед», № 7 – 8 за 1962 рік.

Франтішек ЛАКАТА

29. 4. 2021 р. після важкої хвороби помер м'р Франтішек Лаката.

Франтішек Лаката народився 5.3. 1951 р. у Ваґринці Свидницького округу у багатодітній сім'ї. Після смерті батька в 1960 р. про дітей разом з матір'ю старався найстарший з синів Іван, який в той час навчався на Православному богословському факультеті в Пряшеві. Він став прикладом для молодших братів. Франтішек закінчив Пряшівський педагогічний факультет УПІШ зі спрямуванням на образотворче виховання. Пішов шляхом брата Василя, який закінчив Пряшівський філософський факультет.

Франтішек Лаката вчителював у Крайній Полянці та в Основній школі по вул. Коменського в Меджилабірцях за спеціальністю – образотворче виховання, музичне виховання та географія. На пенсію вийшов у 2011 р.

Поперемінно жив і творив в Рокитівцях і Бардіїві. Його любов'ю були музика, особливо народна, гра на різних інструментах, малювання, різьбарство, фотографування.

Вирізьбив у липовому дереві ряд особистостей, серед них Я. А. Коменського, Т. Г. Шевченка, Ю. Яношика, О. Довбуша, створив рельєфи, як «Материнство», «Цілунок», «Наш дім», «Дерева». Створив ряд картин олією, акрилом, аквареллю, займався графікою.

Виготовив хрести при дерев'яних храмах в Бодружалі і в Миролі та хрест при православному храмі в Рокитівцях, оздоблював ікони, створив вирізьбив покровителя храму в Рокитівцях архістратига Михаїла.

Результати своєї роботи показував на персональних виставках. Одна з них в 2021 році мала відбутись і в Центрі української культури в Пряшеві.

Вічна Тобі, Николаю, пам'ять!

-мі-

На похороні в Рокитівцях від імені СРУСР розпрощався з покійним Ігор Крета.

Еміль НЕВИЦЬКИЙ

9 травня 2021 року помер інж. Еміль Невицький, онук української письменниці Ірини Невицької.

Еміль Невицький народився 28 січня 1937 року в Ужгороді. Батьки були вчителями і працювали в різних селах на Закарпатті.

Після Другої світової війни сім'я оселилася в Остурні. Це своєрідне замагурське село поблизу Кежмарка зайняло особливе місце в особистому житті Еміла Невицького.

У 1947 році, у віці десяти років, він почав відвідувати Російську гімназію в Пряшеві. З дитинства він жив зі своєю бабусею Іриною Невицькою.

Під час навчання гімназія пройшла трансформацію і стала Одинадцятирічною середньою школою з українською мовою навчання.

Після атестату зрілості навчався у Високій технічній школі в Кошицях. У 1960 р. як інженер-механік працював на різних посадах у снінському «Вигорлаті» до виходу на пенсію.

У Сніні він також зустрів свою дружину Анну, з якою виховував трьох дітей, дочок Ксенію і Наталію та сина Петра.

Протягом усього життя він цікавився культурно-національним життям української громади Словаччини.

Морально і матеріально підтримував проведення конкурсного огляду з художнього читання жінок «Струни серця Ірини Невицької», який організаційно забезпечує Союз русинів-українців СР.

Вічна йому пам'ять!

Анна Невицька.

Виражаємо співчуття родині і близьким покійного.

Редакція.

Новий продукт!

СНМ – Музей української культури у Свиднику запустив новий культурний продукт – мобільний

додаток COOLMUSEUMS. Додаток було розроблено в рамках проекту HUSKROUA ENI CBC 2014 – 2020 «Культурні зв'язки – культурна мобільність в прикордонному регіоні» і доступ до нього у присутності ЗМІ було відпрезентовано 18 травня 2021 року з нагоди Міжнародного дня музеїв.

Apple store

Google play

Людмила РАЖИНА,
СНМ – МУК.

Дві унії. Чому українські греко-католики досі не об'єднані?

У квітні виповнилося 375 років, відколи 63 православні священники з Угорського королівства в каплиці Ужгородського замку підписали документ про підпорядкування католицькому єпископу з мадярського міста Егер. Цю подію історики згодом, не маючи доступу до оригінального акту 1646 року, охрестили «Ужгородською унією» і від неї прописує своє існування нинішня Мукачівська греко-католицька єпархія.

Нещодавно унікальний документ із підписами було віднайдено на Словаччині, і він багато що прояснює. Зокрема, і те, що Берестейську унію, ухвалену рівно пів століттям раніше, в жодному разі не можна ставити поруч із Ужгородською ні за масштабами, ні за декларованими намірами.

Якщо у 1596 році Берестейську унію підписала більшість церковної ієрархії православної церкви Речі Посполитої на чолі із самим київським митрополитом та 5 єпископами, то Ужгородське свідчення переходу – лише 63 священники, що склали на той час абсолютну меншість православного священства за Карпатами (на думку дослідників, до десяти відсотка від усієї кількості).

Важливу роль на Закарпатті зіграло й велике зацікавлення у переході православних до з'єднання з Римом католицької родини Другетів, власників Ужгородського замку та обширних навколишніх володінь. Саме з цих теренів й були більшість підписантів, які залежали від волі всевладного землевласника. Тим паче, що брат дружини графа Другета – Юрій Якушич – і був тим єгерським єпископом, у вірності якому присягнули православні священники. Тобто, виглядало це радше на родинну справу. Тим паче, що діялося це в ті часи, коли села змінювали релігійну орієнтацію разом зі своїми власниками. Недарма тоді побутова-

ла приказка: «Чий пан, того і віра».

Другети, що раніше насаджували протестантизм, на початку 17-го століття знову стали ревними прихильниками католицизму, розпочавши на власних теренах контрреформацію, напертою підданних назад у лоно Ватикану. І як твердять історики, найбільшого релігійного тиску зазнавали православні, за яких не було кому постояти через відсутність власної провідної верстви.

Якщо у Берестейській угоді йдеться про об'єднання високих сторін, то в ужгородській грамоті не згадується ні папа Римський, ні Католицька церква, ні тим паче принципи об'єднання, а проголошується лише особиста відданість єпископу:

«Ми, що нижче підписалися, проголошуємо від імені свого і своїх наступників, що найсвітлішого і найдостойнішого пана, пана Юрія Якушича і т. д., єпископа єгерського і т. д. і його законних наступників на єпископстві єгерському за наших наступних і легітимних єпископів, ординарів, прелатів та єпархів визнаємо; йому і всім їм належну пошану й послух, які юрисдикція духовна і церковна його і їх всіх вимагає, вірно та під присягою обіцяємо й гарантуємо. Також жодного іншого єпископа за ординарія нашого, крім названого чи названих найсвітлішого і найдостойнішого єпископа або ж єпископів, не будемо визнавати, доки будемо в його чи в їх єпархіях перебувати. Без його чи їх погодження, схвалення, дозвільного листа не будемо від когось свячення приймати, парохії змінювати, ані щось вчиняти, що його юрисдикції перечити може. Тих також, кого настоятелями нашими або ж суфраганами, вікаріями або ж архідіяконами згаданий найсвітліший і найдостойніший єпископ або наступники нам поставлять, визнавати наступними й легітимними настоятелями по-християнськи обі-

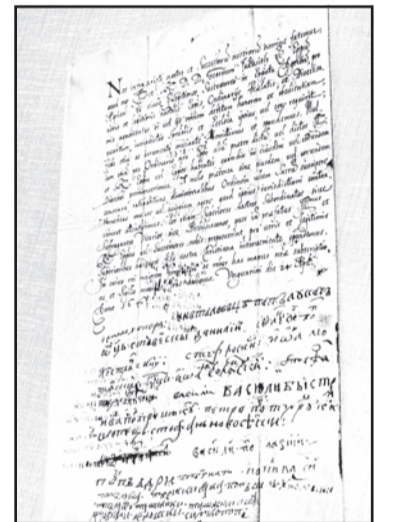
Додаток – це новий інструмент, який використовують партнери проекту СНМ – Музей української культури у Свиднику, Повітового музею Сату Маре, Закарпатський музей народної архітектури та побуту в Ужгороді для пропаганди культурного туризму не лише на регіональному, але і на загальнодержавному та європейському рівнях.

Завантажте QR-код MOBILE APPLICATION COOLMUSEUMS та отримайте інформацію про музей онлайн на декількох мовах.

Людмила РАЖИНА,
СНМ – МУК.

цяємо. На підтвердження й закріплення цієї великої справи ми наші підписи власноручні і печать захисну подали. Ужгород, дня 24 квітня 1646».

Ось і весь текст знайденого оригіналу. З нього висувається, що окремі православні священники просто перейшли під зверхність угорського єпископа, що, до речі, невдовзі й ви-

▲ Акт унії 1646 року, знайдений у пряшівському архіві у 2016 році.

лізло боком, бо ще понад століття мукачівські унійні єпископи змушені були доводити власну самостійність, і лише у 1771 році Римом була канонізована Мукачівська греко-католицька єпархія, яка все-одно аж до виходу Закарпаття з Угорщини у XX столітті підлягала номінальній зверхності угорських католицьких ієрархів.

Різниця між документами цілком співмірна з масштабами, які нині має Українська греко-католицька церква (УГКЦ), що нараховує 40 єпископів на різних континентах, та Мукачівська греко-католицька єпархія, що має єдиного єпископа і лише четвертину з мешканців невеличкого Закарпаття.

Досі ці дві греко-католицькі юрисдикції в Україні існують нарізно, творячи дивний анахронізм, адже в усіх сусідніх країнах церковні структури, що підлягають Ватикану, давно об'єднані. Таке розділення є живильним ґрунтом для закарпатського сепаратизму, який хоче заперечити будь-який стосунок до України.

Олександр ГАВРОШ – письменник, журналіст.

▲ Руїни храму XIV століття на території Ужгородського замку. У ньому був укладений Акт унії 1646 року, який історики, не маючи оригіналу документа, назвали «Ужгородською унією».

Гумор

- Пан дохтор, ани не знам, як бы-м вам могла подяковати.
- Тето, одколи люде нашли гроші, то не є проблема.

* * *

- Не мав ем серенчу в житті на свої жень.
- А то чом?
- Перша од мене втікла а то друга ні та ні.

* * *

- Параско, ты ня лем курячим м'ясом кормиш. Ші мі піра наросте.

- Будь рад, же ты не кормлю коров'ячим, бо бы ті нарости рогы.

* * *

- Няню, палінка подорожала. То будете менше пити?
- Ні, сыну, ты будеш менше їсти.

* * *

- Слухай, Асндрю! Ты ся не боїш, же з той палінкы цілком здурієш?
- Якедь сі вып'ю, нічого ся не бою.

* * *

Скаржить ся Петро Андрійові:
- З Ульов уж ем не бісидовав два місяці.

- То сьте ся погадали?

- Ні, не хочу ей перерушовати.

NOVE ŽYTĽA

KULT
MINOR

s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 71. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Boroďáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@sposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlačie. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@sposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sada NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 71. Головний редактор Мiroslav Iljuk. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.